

דף שבועי

פרשת לך לך, תשפ"א, מספר 1391

אברהם המהלך

יאיר ברקאי

תנחילנה אותם (ז). ולפי דעתי, כי אז ברך השבטים...

רמב"ן

ויאמר הכתוב עתה, כי משה הלך ממחנה לוויה אל מחנה ישראל לכבדם, כמי שירצה להפטר מחבירו ובא ליטול רשות ממנו.

נראה כי הספורנו מכוון בפירושו לדברי קודמיו, כאשר הוא מצביע בשימוש בפועל 'הלך' על מוכנות יוצאת דופן מצד ההולך לקראת פעולה מיוחדת. במקרה זה מדובר בהכנת משה את העם לקראת פרידה ממנו. "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה, הַתְּעוֹרֵר לְזֶה כִּמוֹ "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי" (שמ' ב:א). אם כן, הוספת הפועל 'וילך' בפסוק, מעידה על כוונת ההליכה ועל דרך ביצועה.

ב. תמימות

פעמים רבות מוצאים במקרא בצמידות לפועל 'הלך' את הדרישה להולך להיות תמים עם ה'. כגון: במזמור תה' ק"א: "אֲשַׁפֵּלָה בְּדַרְךְ תָּמִים מְתֵי תְבוֹא אֵלַי אֶתְהַלֵּךְ בְּתֵם לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי" (ב); "עֵינֵי בְּנֵאֲמָנִי אֶרְץ לְשֶׁבֶת עֲמָדֵי הַלֵּךְ בְּדַרְךְ תָּמִים הוּא יִשְׁרְתֵנִי" (ו).

ההולך, למרות היותו חדור מטרות ובעל הנעה רבה, נתקל בקשיים הן מצד הסובבים אותו, שלא תמיד מסכימים עם דרכו, הן מצד עצמו, כאשר הרהורי חרטה תוקפים אותו. כדברי האלשיך² בפירוש המזמור: "אתהלך בתם לבבי וכו'. והוא כי אפנה לבי מכל מחשבות והרהורים והקפדות גם כי יצרו אותי בני אדם או ייסורין יבאו עלי".

לכן התמימות, דהיינו, השלמות בדבקות בה', היא תנאי הכרחי להצלחת ההליכה. אף בפרשתנו מופיעה הדרישה להליכה בתמימות:

הפועל 'הלך', בהופעותיו השונות, מלווה את אברהם לאורך כל מסעי חייו,¹ לכן הוא מהווה מילת מפתח בהבנת אישיותו. מן הראוי, אפוא, שנתבונן קמעא במשמעויותיו של הפועל.

א. הגדרה ומהות

מעבר למובנו הראשוני של הפועל – מעבר ממקום למקום מבחינה פיזית – קיימת המשמעות הרוחנית ואליה מכוונים דברינו.

רש"י הירש בפירושו לוי' כו:ג מנסח מעין הגדרה לפעולת ההליכה במובנה הרוחני:

'הלך': לנוע לקראת מטרה; ומכאן הוראה שכיחה של 'הליכה': השאיפה לזכות בנכסים ובהנאות, המספקים את רצון האדם. שלמותו המוסרית של הפרט תלויה בטהרת השאיפה הזאת... נמצא זה פירוש "אם בחקותי תלכו": אם תלכו בשאיפותיכם החושניות רק במסגרת הגבולות שהותוו בתורתך.

נעיין נא בהתנהגות משה לקראת מותו, כפי שמתפרש מהכתוב: "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (דב' לא:א). לכאורה, ניתן היה להתחיל את הפסוק ב: "וַיְדַבֵּר [מֹשֶׁה] אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל", מה מוסיף "וַיֵּלֶךְ" להבנת הפסוק?

אבן עזרא

וילך - הלך אל כל שבט ושבט להודיע שהוא מת שלא יפחדו, וחזק לבם בדברי הווע, על כן כתוב אחריו ואתה

* ד"ר יאיר ברקאי היה ראש מכללת ליפשיץ. המאמר מוקדש לבנו ליאור ולחתנו ד"ר ינון משה גוטמן שהשבת היא פרשת בר-המצווה שלהם, יאריך ה' ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים.

1 הפועל 'וילך' מאפיין גם את דרך הנהגתו של שמואל (שמ"א ז:טז) "וַהֲלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל וְהַגְלִיל וְהַמְצָפָה וְשָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה".

2 רבי משה אלשיך 1506-1600, היה פרשן ומחבר דרשות מפורסמות על התורה, שד"ר ופוסק בצפת.

את תפקידם להעלות את ההמונים אליהם... אמנם, גם נח "התהלך עם האלהים"; אולם, לא היתה זו תמצית כל חייו, אלא היסוד לכל מעשיו. נח היה "איש צדיק תמים... בְּדֹתָיו" (בר' ו:ט); ומקור הכח לחיים אלה היה: "את האֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ" (שם). ואילו אצל חנוך היתה זו תמצית כל חייו. הליכתו עם ה' לא קירבה אותו לחיים, אלא הרחיקה אותו מהם. והרי זו שאיפה מוטעית; היא לא תביא תיקון לעולם, ואין בה תועלת לעולם.

רש"ר הירש התייחס בפירושו גם לנח והבחין בין התהלכותו של חנוך עם ה' לבין זו של נח. התובנה המתבקשת מדבריו היא שההתהלכות הנאותה היא "עם האלהים" למען הבריות כדי לקרבם לה'.

התהלכות מעידה גם על ברית שנכרתה בין ה' לישראל והיא באה לידי ביטוי, בין היתר, בפרשת "בחקותי", שהזכרנו בראשית דברינו:

התנאי: "אם בְּחַקְתִּי תֵלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אִתָּם" (וי' כו:ג).
התוצאה: "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִייתִי לָכֶם לֹא-לֵהִים וְאִתָּם תִּהְיוּ לִי לְעַם" (שם:יב).

רש"י: "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם" - אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני, תלמוד לומר והייתי לכם לא-להים.

הנה כי כן, שבנו למופע הראשון של התהלכות ה' בגן-עדן, אך הפעם בדרך החיובית, התהלכות עימכם "כאחד מכם". הווה אומר, קיום הברית תביא לתיקון החטא שבעטיו גורשו אדם וחיה מגן עדן.

ספורנו, על אתר, מגדיר את ההתהלכות בצורה שונה וממילא גם פירוש הפסוק משתמע בצורה שונה:

"וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם", ענין המתהלך הוא ההולך אנה ואנה לא אל מקום אחד בלבד. אמר אם כן אתהלך בתוכם כי לא אל מקום אחד בלבד ירד שפע הכבוד כמו שהיה במשכן ובמקדש כאמרו "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכְכֶם" (שמ' כה:ח). כלומר, בזה האופן ובאותו המקום בלבד אשכון בתוכם. ובאר זה באמרו: "אֲשֶׁר אֲנִיעַד לָךְ שְׁמָה" (שם לו:ו) "וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם כט:מג). אבל אתהלך בתוכם ויראה כבודי בכל מקום שתהיו שם כי אמנם בכל מקום שיהיו שם צדיקי

וְיִהי אֲבָרָם בֵּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתִשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא ה' אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֶל שְׂדֵי הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים (בר' יז:א).
 רש"י: "והיה תמים –...היה שלם בכל נסיונות".

אברהם נדרש להתגבר על הקשיים המלווים את התנהלותו ולא לפגום בשלימות האמורה לאפיין את ההולך לפני ה'. מהי אותה התהלכות?

ג. התהלכות

בראשונה אנו פוגשים את הפועל בגן-עדן: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאָשְׁתּוֹ מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן" (בר' ג:ח).

פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) בראשית, פ"ג ס"ח:

מתהלך בגן. שהיתה שכינה מתהלכת ממנו על שחטא, שהצדיקים משרים שכינה עמהם, שנא' "צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה" (תה' לז:כט), והרשעים מסלקין את השכינה מן העולם.

לפי המדרש, התהלכות ה' כאן, בזיקה לאדם וחיה לאחר חטאם, היא במובן שלילי של הסתלקות ה' מהם. וכן סבר גם הרמב"ן בפירושו על אתר.

ספורנו סבור אחרת: "מתהלך בגן. אנה ואנה כפי התכלית המכוון, כמו "התהלך בארץ" (בר' יג:ז), "וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל גּוֹי" (תה' קה:יג). דהיינו, ההתהלכות היא מכוונת מטרה מתוכננת.

המופע הבא קשור בדמותו המופלאה של חנוך:

וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים אַחֲרָי הוֹלִידוּ אֶת מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת... וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים וְאֵינְנוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים (בר' ה:כא-כד).

רש"ר הירש (בפירושו לבר' פרק ה):
 "וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים וְאֵינְנוּ" וגו'. גם חכמינו נחלקו בהערכת אפיו של חנוך (בראשית רבה כה, א) ...משמעות "ההליכה עם האלהים": ביקש חנוך להכשיר את עצמו להתהלך עם האלהים; לשם כך התרחק מן ההמונים – מפחד או מבוז. אולם, התבודדות והתנזרות מבני האדם איננה דרך יהודית. הצדיקים והחסידים שלנו חיו בתוך ההמון, עם ההמון ולמען ההמון; הם ראו

איתם, ואחר שהתיר לו ללכת, ה' כועס עלי שונענה לבקשת שליחי בלק והלך.

הפתרון נעוץ בהבחנה בין הליכה "עם" שאינה זהה להליכה "את". "עם" היא הליכה רצונית, מלאת כוונה והזדהות עם מגמת השליחות, וזו נאסרה על בלעם. ללכת "את" זו הליכה טכנית שאינה מבטאת דבר מתוכנו הפנימי של ההולך, וזו הותרה לו.

תוכנה האמיתי של ההליכה מתבטאת ברצונו של ההולך. התנהגות האדם לפי רצונו מעידה על הבחירה החופשית, שהיא עקרון יסוד באמונה היהודית.

ה. מסקנות

תחילת מסעותיו של אברהם אבינו בצו: **"לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך"** (בר' יב:א). ואף אחרון נסיונותיו: **"ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המצרים והעלהו שם לעלה על אחד ההרים אשר אמר אליך"** (בר' כב:ב).

אברהם מגלם בדמותו את כל התכונות החיוביות העולות מעיונינו במגוון המופעים של הפועל 'הלך'. הוא הולך ומתהלך, כורת ברית עם ה' ועומד בכל תנאיו. הוא מתמודד עם הקשיים והמכשולים שעומדים בפניו בקיום צו התמימות שהוטל עליו. בכח אישיותו הוא משפיע על סביבתו, מפיץ את האמונה בא-ל אחד ובהליכות הצדק כפי שמעיד עליו ה': **"כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"** (בר' יח:ט).

ואנו, כפרטים וכעם, לא נותר לנו אלא ללכת בעקבותיו של אבינו, ובכח האמונה שנטע בתוכנו, לקיים את צו ה' לגדעון: **"ויפן אליו ה' ויאמר לך בלחך זה והושעת את ישראל"** (שופ' ו:יד).

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הדור הוא **"קדש משכני עליון"** (תה' מו:ה), שבו תשלם כוונתו כאמרו: **"השמים כסאי והארץ הדם רגלי... ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי"** (יש' סו:א-ב).

ספורנו מגדיר התהלכות כמהלך מתמשך ללא יעד מוגדר, בשונה מ'הליכה אל' שבפועל 'הלך' בפרשתנו: **"ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך"**, שמתייחס להליכה ליעד מוגדר.³ השכר על קיום הברית על-ידי עם ישראל יהיה השכנת שכינת ה' **"בכל מקום שיהיו שם צדיקי הדור"** ולא דווקא במקום מסוים בלבד, כמו המשכן או בית המקדש.

ד. פרשיית בלעם

ויבא א-להים אל בלעם לילה ויאמר לו **אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה** (במ' כב:כ). במדבר רבה (וילנא) פרשת בלק פרשה כ סימן יב:

"אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם" מיכן את למד שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, שמתחלה נאמר לו: **"לא תלך"**, כיון שהעיו פניו להלך הלך. שכן כתיב **"ויחר אף א-להים כי הולך הוא"** (שם:כב) אמר לו הקדוש ברוך הוא: רשע איני חפץ באיבודן של רשעים, הואיל ואת רוצה לילך ליאבד מן העולם קום לך. **"ואך את הדבר"**, ללמד שבהתראה הלך. מיד וישכם קדם ועמד בזריזות הוא בעצמו. אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע כבר קדמך אברהם אביהם לעקוד את יצחק בנו (בר' כ"ב) **"וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמרו"** וגו' **"וילך עם שרי מואב"** (במ' כב:כא), ללמד שהיה שמח בפורענות ישראל כמותן.⁴

הקושי שמעורר הפסוק ברור; כביכול ישנה סתירה בין איסור ההליכה עם השליחים ששלח בלק לבלעם, לבין הפסוק שה' מתיר לו ללכת

3 על המשמעות הרוחנית של הציווי "לך לך", ראו דברי בדף שבועי לפרשת לך לך (מס' 1242), תשע"ח.

4 וכן ראו במסכת מכות (י ע"ב): **"קום לך אתם"** - אמר רבא בר רב הונא: מלמד שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, דכתיב: **"לא תלך עמהם"** וכתוב: **"קום לך אתם"**.